

Ю.В. Ущатовський, к.е.н., доц.
Житомирський державний технологічний університет

ЕКОНОМІЧНА КУЛЬТУРА: ІНСТИТУЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Неформальні інституції мають визначальний характер на стійкий характер поведінки суб'єктів господарювання у сфері виробництва обміну, споживання і складають основу економічної культури народу.

Розуміння економічної культури як інституції доцільно розглядати у площині поняття норми або правила, які визначають різноманітні аспекти соціально-економічної діяльності індивіда чи групи.

Основи наукового аналізу культури закладені англійським антропологом Броніславом Маліновським. Вчений розглядав культуру у контексті:

- а) інструментального апарату, покликаного найкращим чином задовольняти людині свої потреби;
- б) системи об'єктів, видів діяльності і настанов, кожна складова якої є засобом для досягнення мети;
- в) інтегрального цілого, усі частини якого перебувають у взаємозв'язку;
- г) формування видами діяльності, настановами і об'єктами навколо поставлених завдань інституцій та організацій;
- д) динаміки, яка дозволяє відстежити різноманітні аспекти життєдіяльності.

Економічну культуру можна розуміти як груповий досвід, оскільки вона є нагромадженням досвіду як суспільства в цілому, так окремих його соціальних груп, в адаптації господарської діяльності щодо соціального та природного середовища.

Господарський досвід індивіда стає надбанням економічної культури суспільства тільки тоді, коли він поділився ним із суспільством за допомогою спільної сигнальної системи (мови) і знайшов у ньому схвалення. Важливим аспектом економічної культури є її спадкоємність. Економічна культура має передаватися від покоління до покоління щоб сформувати відносно стійке інституційне середовище для господарської діяльності.

В площині інституційного аналізу економічних систем на перший план висувуються такі важливі елементи культури, як цінності, правила та стереотипи поведінки.

Цінності важливі, оскільки вони визначають цілі суспільного розвитку та засоби їх досягнення. Правила поведінки, що містять норми і санкції, накладають обмеження на господарську діяльність і регулюють поведінку індивіда у соціумі, встановлюючи її певні соціальні стандарти.

Важливе місце у збереженні господарської культури належить етносу. Саме етнос є носієм мови, а отже бере безпосередню участь у формуванні і підтримці економічної культури. Культура і мова виокремлюють людину із тваринного світу, а отже у сучасному світі набуває ваги організація каналів поширення мовного спілкування. Від поширення мови залежать розміри і структура суспільства, а отже і характер культурних процесів у ньому. Обмеження мовного середовища різко обмежує спадкоємність економічної культури етносу.

Зберігаючи інерційність розвитку всяке суспільство прагне зберегти принципи побудови своєї культури у незмінному вигляді.

Важливе місце у збереженні економічної культури відіграють її стійкість та процеси її самостійної адаптації до суспільно-економічного середовища. Одного разу з'явившись, культура будь-якої соціальної спільноти (нації, етносу) починає відтворюватись від покоління до покоління всупереч зовнішнім, інколи достатньо потужним, впливам, що дозволяє розглядати її як відносно стійку систему.

Системність економічної культури передбачає наявність у ній загальносистемних властивостей: цілісності, ієрархічності та інтегративності. Оскільки економічна культура може також розглядатися, як фундаментальний компонент економічної системи, то їй також притаманні особливі риси економічної системи: взаємопроникнення підсистем, кооперація між економічними суб'єктами та інституціями, динамічність, стохастичність, відкритість (замкнутість).

Економічну культуру слід аналізувати в площині соціально-економічних інституцій, які є організованою системою зв'язків і соціальних норм, що відтворюють важливі суспільні цінності, які покликані задовольняти основні потреби суспільства. Основними функціями соціально-економічних інституцій є:

- 1) сприяння ефективності задоволення даної потреби або її групи;
- 2) підтримання інституційного порядку в процесі задоволення суспільних потреб.

Розглядаючи економічну культуру у площині соціально-економічних інституцій, доцільно окреслювати їх через поняття норми або правила, які визначають різноманітні аспекти соціально-економічної діяльності індивіда чи групи. На думку Д.Норта, інституції – це правила гри у суспільстві

або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію у певному напрямі та структурують стимули в процесі людського обміну – політичного, соціального чи економічного.

Такий підхід дозволить вмонтувати економічну культуру до інституційної структури економіки, у якій вона має розглядатися як формотворчий елемент інституційного середовища та вихідний момент для проведення економічної політики через кодифікацію формальних правил поведінки індивідів.